

Bareuther, G.:

EGY NAGY SZABADPOLC-RENDSZERŰ KÖNYVTÁR ÁPTÉRÉSE A KÖLCÖSNZŐ TASAKOK

HASZNÁLATÁRA

A Frankfurt am Main-i közművelődési könyvtár minden fiókjában állandóan emelkedett a kölcsönzések száma, ugyanekkor azonban a kölcsönzés technikai személyzetének létszáma nem változott. Ez a tény a kölcsönzési nyilvántartás sürgős egyszerűsítését tette szükségessé.

Előzőleg már három könyvtárfiókot, amelyek kötetszáma 2.700, 7.000 ill. 7.800 volt, átállították a kölcsönző tasakok használatára. Minthogy az új rendszerrel kielégítő eredményt értek el, arra is kísérletet tettek, hogy a 27.000 kötetes központi könyvtárban szintén erre az új rendszerre térjenek át.

A tasakos rendszerrel semmit sem jegyeznek fel az olvasójegyre, az olvasó számát sem vezetik rá kézzel a könyvkártyára; ehelyett a könyvkártyát az ún. kölcsönző tasakba csusztatják bele. A tasak olyan kisméretű papirboríték, mely az olvasó számát, nevét és címét tartalmazza. Minden kikölcsönzött könyvhöz külön tasakot kell készíteni. Mivel a közművelődési könyvtárakban a kikölcsönzött kötetek száma általában háromra van korlátozva, minden olvasó három tasakot kap jelentkezésekor. Az azonnal fel nem használt tasakok a könyvtárban maradnak, s az esetleges későbbi felhasználásig az olvasó száma alatt, a tasakkartotékban őrzik őket. A könyvcimek bejegyzésére alkalmas olvasójegy helyett az olvasó pusztán olvasóigazolványt kap; ezt csak abban az esetben kell bemutatnia, ha kikölcsönzött könyvek nem voltak nála; ilyenkor ui. ebből kell az olvasó-számot megállapítani ahhoz, hogy tasakját a tasakkartotékból ki lehessen emelni.

Mivel semmit sem kell feljegyezni sem a könyvkártyára, sem az olvasójegyre, a tasak-rendszer cédulái igen kisméretűek.

A tasak-rendszer előnyei a kölcsönzés szempontjából a következők:

1/ A kikölcsönzésnél minden írásbeli bejegyzés elmarad. A kölcsönzési határidőt a könyvben levő határidőlapra bélyegzővel ütik be. Ha nem tartják fontosnak annak nyilvántartását, hogy az egyes könyveket hányszor kölcsönzik ki, előzetesen lepecsételt határidőkarton helyezhető be a kiemelt könyvkártya helyére.

2/ A késedelmes olvasók figyelmeztetése egyszerűbb, mert a tasakon megtalálható a név és a cím, így nem kell az olvasó-kartotékban keresgélni.

3/ Kislétszámú személyzetnél /kis fiókkönyvtárban/ az olvasószolgálatot ellátó tisztviselőknek a tanácsadáson felül a technikai munkát is el kell végezniük. A tasak-rendszer szerinti adatbejegyzés után, amit néhány egyszerű kézmozdulattal el lehet intézni, marad idő arra, hogy az olvasó által kiválasztott könyvről beszélgethessünk. A fiatal olvasók olvasmányainak ellenőrzését is könnyen végezhetjük, anélkül, hogy ez bántó felügyeletnek tűnjék.

Ha pedagógiai szempontból vagy az eddigi szokás fenntartása miatt a könyvtár lehetővé akarja tenni, hogy az olvasó a már olvasott könyv szerzőjét és címét megjegyezze, akkor egy - általunk könyvlistának nevezett - nyomtatványt bocsáthat rendelkezésére.

Az átállítás

A Frankfurt am Main-i városi közművelődési könyvtár központjának 27.000 kötetes állománya és kb. 8.000 tizenhat éven felüli olvasója van. Az új rendszerre való átállítás a régi könyvkártya /DIN A6/ megtartásával s tasak-kartoték felállításával nélkül történt meg.

A 27.000 könyvkártya átírása vagy csak a tasak-rendszerben használt kis alakra való levágása is - amint ez a fiókkönyvtárakban történt, - idő- és személyzet hiánya miatt az egész átállítást meghiúsította volna.

A határidő-nyilvántartás lényeges, - körülbelül 2/3 résznyi növekedését a pult kismérvű átépítésével meg lehetett oldani. A tasakkartotékról helyszűke miatt kellett lemondani.

A központi könyvtárban az olyan olvasó, aki háromnál kevesebb könyvet kölcsönzött ki, magánál tartja a fennmaradt tasakot, illetve tasakokat. Ezért fejlődött az olvasójegy is borítékká /nagyobb tasakká/ melybe azonnal behelyezik a kölcsönző-tasakot, minélyt a könyvet leadták.

Nyilvántartási anyag

Könyvkártya: DIN A6 méret, álló alakban, 2 színben a szépirodalom és az ismeretterjesztő irodalom számára.

Tasak: 11,5 x 8,5 cm a következő nyomtatott felirással: könyvtár megnevezése, az olvasó száma, neve és címe.

Olvasójegy: szintén nagyobb tasak formájában, 13,5 x 9,5 cm; felirat az első oldalon, mint ahogy az olvasójegyen szokásos. Nyitvatartási idő feltüntetése a hátlapon. A tasak nyílása: a felső keskeny és a jobb hosszanti oldalon.

Könyvjegyzék: Háromszor hajtogatva, sorjelöléssel és a következő felirattal: "Szerző és cím".

Határidőlap: DIN A6 méret, álló alakban, a könyvbe való beragasztásra.

Könyvkártyatasak: a könyvbe való beragasztásra.

Előkészületek az átállításra

Meg kellett rendelni a következő felszerelést: 12.000 zöld olvasóigazolvány; 36.000 vöröses-sárga tasak /háromszor 12.000, 1-12.000-ig megszámozva/; 1.000 vörös tasak felirat nélkül/ póttasak a később beérkezett könyvekhez/; 1.000 vöröses-sárga tasak felirattal, de számozás nélkül az elveszett vagy elirt tasakok helyett.

A 8.000 állandó olvasó olvasójegyét a központi könyvtár személyzetének a számozott olvasókartonok alapján kézzel újra kellett írnia. Ezt a munkát a nyári szünetben körülbelül 10 nap alatt 8 technikai és könyvtári munkás végezte el.

Miután minden olvasójegybe 3-3 ugyanolyan számú tasakot helyeztek, az olvasójegyeket 1-12.000 sorszámig rendezték, s használatra készen szekrényekben helyezték el.

Kölcsönzés tasak-rendszerrel

1955 október 18-tól kezdve a pultron állt számok szerint rendezve a 8.000 ujonnan kiállított olvasójegy.

Az olvasókat értesítették a nyilvántartás rendszerének megváltoztatásáról, és arra kérték őket, hogy az új olvasójegyben lévő tasakokat nevük és címük bejegyzésével maguk töltsék ki.

Lassanként minden régi olvasójegyet érvénytelenítették és az ujak kikerültek a számsorrendből.

Az átállítás első három hetében a pultnál állandóan pótmunkaerőre volt szükség. Minden esetben megkérdezték az olvasót, hogy érvénytelenített olvasójegyt meg kívánja-e tartani. Azoknak az olvasóknak figyelmét pedig, akik eddig a könyv száma mögötti "szerző és cím"-rovatot kitöltötték, nyomtatékosan felhívták a mellékelt könyvjegyzékre. /Természetesen ez bármily jegyzetlapocskával is helyettesíthető./

1955 október 18-tól november 7-ig, vagyis olyan háromhetes időszakban, amikor optimális esetben minden olvasónak meg kellett csere vagy hátridőhosszabbítás végett jelennie, összesen 11,895 kötet, vagyis naponként körülbelül 661 kötet kikölcsönzésére került sor. Még kb. két hónap telt el, míg a legtöbb "ritka olvasó" is - akiknek száma lényegesen kisebb az aktív olvasókéknál - befejezte az átcserelést.

Körülbelül 4.000 olvasójegy maradt; ezeket a számozott tasakokkal együtt számsorrendben félretették. Ezek olyan olvasóknak a számai, akik a folyó vagy a múlt évben nem olvastak, de akiknek jelentkezési lapja még megvan.

.....

Tapasztalatok

Háromhavi megfigyelés után megállapíthatjuk, hogy az aránylag kevés változtatással járó átállítást érdemes volt végrehajtani. A kezelőszemélyzet a jelentékenyen megnövekedett számú olvasók ostromának jobban tud felelni. A fáradságos kézírásos nyilvántartást, ami a számok órák hosszát tartó irásánál hibák forrásává vált, kár nélkül kiküszöböltük. A helytelenül elrakott vagy elveszett tasakok, ill. olvasójegyek száma csekély és egyáltalában nem nagyobb, mint amennyi a megelőző időszakban elveszett olvasójegyek száma volt. Igaz, lehetetlen lesz ezentúl megállapítani, ki volt a beadott könyv olvasója. Ugy hisszük azonban, hogy ezzel a kis hiányossággal felér a munkában elérhető megtakarítás, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy az olvasó-statisztikák felvétele csak bizonytalan eredményekre vezet és kiértékelésükre is csak ritkán kerül sor.

Eredeti cím: Umstellung einer grossen Freihand-Bücherei auf das Ticket-System.

Megjelent: Bücherei und Bildung, 1956. 7.sz. 278-280.lap.

OSzK.ford.sz.: 1829.